

УДК 336.226.11:336.233.2

Коба О.В.
*кандидат технічних наук, доцент,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

Горбенко Я.О.
*магістр,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ЗАКОРДОННИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

PERSONAL INCOME TAXATION: FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості сплати податку з доходів фізичних осіб в Україні. Проаналізовано механізми оподаткування доходів фізичних осіб у різних країнах. Виокремлено спільні та відмінні ознаки сплати податку з доходу фізичних осіб в Україні та країнах ЄС. Представлено динаміку максимальних і мінімальних ставок цього податку. Визначено низку проблем щодо стягнення податку з доходів фізичних осіб та сформульовано рекомендації з удосконалення механізму оподаткування доходів громадян в Україні.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, податкова система, мінімальні та максимальні ставки податку, механізм оподаткування.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены особенности уплаты налога на доходы физических лиц в Украине. Проанализирован механизм налогообложения доходов физических лиц в различных странах. Выделены общие и отличительные черты оплаты налога на доходы физических лиц в Украине и странах ЕС. Представлена динамика максимальных и минимальных ставок данного налога. Определен ряд проблем взимания налога на доходы физических лиц и сформулированы рекомендации по совершенствованию механизма налогообложения доходов граждан в Украине.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, налоговая система, минимальные и максимальные ставки налога, механизм налогообложения.

ANNOTATION

The article deals with the peculiarities of payment of personal income tax in Ukraine. The mechanisms of taxation of income of individuals in different countries are analyzed. The similar and distinctive features of the personal income tax payment in Ukraine and the EU countries are singled out. The dynamics of the maximum and minimum rates of this tax is presented. A number of problems regarding the collection of personal income tax have been identified and recommendations on improving the mechanism of taxation of incomes of citizens in Ukraine have been formulated.

Keywords: personal income tax, tax system, minimum and maximum tax rates, taxation mechanism.

Постановка проблеми. Податки є необхідною ланкою економіки будь-якої держави. За допомогою податків встановлюються відносини підприємців, підприємств усіх форм власності з державою, місцевими бюджетами, банками, керівними установами. За допомогою податків регулюється зовнішньоекономічна діяльність, формується чистий дохід і прибуток підприємства.

Податкова система України складається із сукупності податків і зборів, передбачених

Податковим кодексом [1, с. 1]. Досить вагомий серед них – податок на доходи фізичних осіб. Він є суттєвим джерелом формування доходів державного і місцевих бюджетів. Крім того, цей податок виконує не тільки важливу фискальну, а й розподільчу функцію. У зв'язку з цим принципи його стягнення мають максимально сприяти зниженню соціальних суперечностей у суспільстві.

В умовах створення в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки пошук шляхів удосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб з урахуванням світового досвіду стає надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізм оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та за кордоном досліджували В. Андрущенко, О. Василик, П. Мельник, С. Онишко, В. Суторміна, Л. Тарангул, В. Федосов, Д. Черник, Л. Шаблиста, І. Якущик та ін.

Проблеми оподаткування доходів фізичних осіб в умовах сьогодення висвітлені в роботі А.В. Гречко [2, с. 65–67].

Сучасні тенденції розвитку міжнародного оподаткування в умовах глобалізації світової економіки розкриті в роботах І.І. Легкоступ І.І. [3, с. 261–263], Н.С. Танклевської [4, с. 265–267], Ю.О. Швеця [5, с. 772–774].

Визначенню напрямів удосконалення порядку нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб через запровадження прогресивної шкали ставок, надання можливості платникам обирати порядок визначення бази сплати цієї податкової форми як сукупних доходів усіх членів родини або ж як доходів окремого громадянина, а також змін до бюджетного розподілу сум податку між бюджетами населених пунктів, де працює та проживає платник, присвячено роботу О.О. Непочаєнко, П.М. Боровик, Д.Ю. Парій [6, с. 56–64].

Предметом численних дискусій науковців є визначення механізму оподаткування доходів громадян (прогресивний чи пропорційний); ставок, що мають при цьому застосовуватися (прогресивні, пропорційні, єдина), розміру неоподаткованого мінімуму; бази оподаткування,

пільг. Проте проблема формування ефективної, соціально справедливої системи оподаткування доходів фізичних осіб з використанням досвіду провідних країн світу залишається невирішеною.

Метою статті є дослідження світового досвіду оподаткування доходів громадян і з'ясування елементів, доцільних для використання в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Побудова адаптованої до умов кожної держави системи оподаткування доходів фізичних осіб має важливе значення, адже вона є однією з найбільш пріоритетних і впливових у плані наповнення бюджету, а група платників податку на доходи фізичних осіб (прибуткового податку) є найчисельнішою.

З 2010 року в Україні порядок оподаткування доходів громадян регламентується Податковим кодексом України [1, с. 1–58]. З 01.01.2016 року ставка податку на доходи фізичних осіб встановлена у розмірі 18% бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих), у тому числі, але не виключно, у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами. У 2017 році суттєвих змін у оподаткуванні доходів громадян не відбулося.

Важливим завданням для будь-якої держави є постійне удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб з метою забезпечення її соціальної справедливості, фіскальної та економічної ефективності.

Виокремлюють три типи систем оподаткування доходів фізичних осіб, які функціонують у різних країнах світу [2, с. 65–67]:

- подвійний прибутковий податок;
- комплексна система оподаткування;
- плоский прибутковий податок.

При використанні подвійного прибуткового податку весь чистий дохід (інвестиційні доходи; заробітну плату; пенсії, за мінусом відрахувань) обкладається пропорційним податком, а до валових трудових і пенсійних доходів одночасно застосовується прогресивний податок. Це означає, що трудові доходи оподатковуються за вищими ставками, ніж доходи інвестиційні, а величина податкових відрахувань не залежить від суми валового доходу. Оподаткування капіталу за нижчими ставками застосовується переважно для запобігання експорту капіталу.

При комплексній системі оподаткування підлягають всі або майже всі грошові доходи платника за мінусом відрахувань (чистий дохід, до якого застосовуються однакові ставки або шкала ставок). За такої системи трудові та інвестиційні доходи оподатковуються за однаковими ставками (як правило, це прогресивний прибутковий податок), а роль податкових вирахувань зростає разом із збільшенням валового доходу. Також передбачається чітке і послі-

довне дотримання критеріїв горизонтального і вертикального оподаткування.

Плоский прибутковий податок є пропорційним і застосовується до всіх джерел доходу. Це означає, що трудові та інвестиційні доходи оподатковуються за однією ставкою, а податкові відрахування не залежать від суми валового доходу.

Кожна країна, враховуючи розглянуті типи та їх особливості, формує індивідуальну систему оподаткування доходів населення з визначеними законодавством об'єктом, базою оподаткування, системою податкових пільг і ставок.

У будь-якій державі податкова система ілюструє специфіку організації її господарства. Порівнюючи податкову систему України та європейських країн, можна визначити, що принципової різниці у них немає.

Особливість європейської системи оподаткування полягає в тому, що її утворюють на основі прогресивної шкали. Наприклад, у Франції доходи поділяються на 8 категорій, кожна з яких має свою методику розрахунку, пільги і відрахування. Особливим є те, що податок на прибуток фізичних осіб розраховують на родину і він стягується з доходів за прогресивною шкалою (від 5,5 до 75%). Варто відзначити, що максимальну ставку застосовують у разі, коли дохід сім'ї дорівнює 1 000 000 євро (вона становить 75%).

У Німеччині діє така ж система оподаткування, як і у Франції. Початкова ставка податку на прибуток фізичних осіб – 0% на доходи, менші за \$9 тис. З доходів на суму від \$9 тис. до \$11,5 тис. стягується 2,56% податку.

У Великобританії неоподатковуваний мінімум за рік становить 2790 фунтів стерлінгів, а податкові ставки – 20%, 40% і 45%.

У Швеції за кожним платником закріплюється реєстраційний номер, а також рахунок, на який перераховується податок. Резиденти зобов'язані сплачувати податок з усіх доходів, які вони отримують (підприємницька діяльність; капітал; заробітна плата). Податок обчислюється за прогресивною шкалою, загальна максимальна ставка становить 56,9%.

У Норвегії резиденти сплачують національний і місцевий податок з усіх доходів, які були одержані в країні та за її межами. Податок на прибуток фізичних осіб з річної заробітної плати обчислюють за ставкою 9,5%, якщо дохід – від 220 501 до 248 500 норвезьких крон.

Прибутковий податок із громадян забезпечує понад половину загального обсягу федеральних податкових надходжень і є найвагомим з усіх джерел доходів Федерального бюджету США. Оподаткування доходів громадян США може здійснюватися як кожного громадянина окремо, так і сім'ї загалом. При цьому платники податку поділяються на чотири категорії, які оподатковуються за різними ставками залежно від доходу. Ставка оподаткування коливається від 15 до 39,6%.

Таблиця 1

Мінімальні ставки податку з доходів громадян [7, с. 94–95]

Країна	Ставки		
	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Румунія	16%	16%	16%
Угорщина	15%	15%	15%
Литва	15%	15%	15%
Росія	13%	13%	13%
Білорусія	13%	13%	13%
Болгарія	10%	10%	10%

Таблиця 2

Максимальні ставки податку з доходів громадян [7, с. 94–95]

Країна	Ставки		
	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Франція	45%	45%	75%
Данія	51%	55,40%	55,60%
Бельгія	50%	50%	50%
Португалія	42%	42%	48%
Іспанія	45%	45%	45%
Німеччина	45%	45%	45%
Норвегія	27%	25%	39%
Італія	45%	35%	36%
Люксембург	42%	34%	29%

Багаторівневу та розгалужену базу прибуткового оподаткування має податкова система Японії. Так, особи, які проживають в Японії, поділяються на три категорії: нерезиденти; непостійні резиденти; постійні резиденти. Визначення суми податку до сплати здійснюється двома шляхами: безпосередньо платником під час подання ним податкової декларації та роботодавцем, який обчислює податок із заробітної плати найманої особи. Окрім того, система прибуткового оподаткування населення Японії має складний механізм вирахувань: функціонує прогресивна система розрахунку неоподаткованого мінімуму, розмір якого коливається від 0,65 млн. ієн до 2,2 млн. ієн залежно від обсягу валового доходу, та персональна знижка, яка додається до неоподаткованого мінімуму і залежить від складу сім'ї.

Прибутковий податок із фізичних осіб є вагомим у плані надходжень до бюджету Італії. Його суб'єктами виступають приватні особи – резиденти і нерезиденти, а об'єктом оподаткування – їхні доходи. Цим податком оподатковуються всі доходи резидентів, отримані не тільки в Італії, але й за її межами. Нерезиденти ж сплачують податок тільки з доходів, одержаних на території Італії.

Всі доходи платників поділяються на п'ять груп залежно від джерел їх надходжень. До першої групи належать доходи, отримані від земельної власності, споруд і ведення сільськогосподарської діяльності. Другу групу становлять доходи від різних видів грошової ренти (відсотки за позиками, депозитними і поточними банківськими рахунками, за облігаціями й іншими цінними паперами). У третій групі об'єднано усі трудові доходи, в тому числі і доходи осіб вільних професій. Четверта група складається з доходів від приватних комерційних підприємств. П'ята група об'єднує в собі прибуток від спекулятивного перепродажу землі, предметів мистецтва, нерухомості. Доходи кожної з груп оподатковуються окремо відповідно до індивідуальної системи. Розрахунок податку провадиться за ставками, побудованими за принципом складної прогресії: шкала ставок коливається від 10 до 50% [4, с. 265–267].

В Іспанії декларація про доходи резидента включає всі доходи, які він одержав; незалежно від місця проживання його статус визначається на весь податковий період. Податок розраховується за ставкою від 24 до 52%. Якщо дохід становить 300 000 €, то застосовується ставка 52%.

В Україні були спроби запровадження прогресивної шкали стягнення податку, але вони не завершилися успіхом.

Перелік мінімальних та максимальних ставок податку на дохід фізичних осіб за 2017 р. європейських країн наведено у таблицях 1, 2.

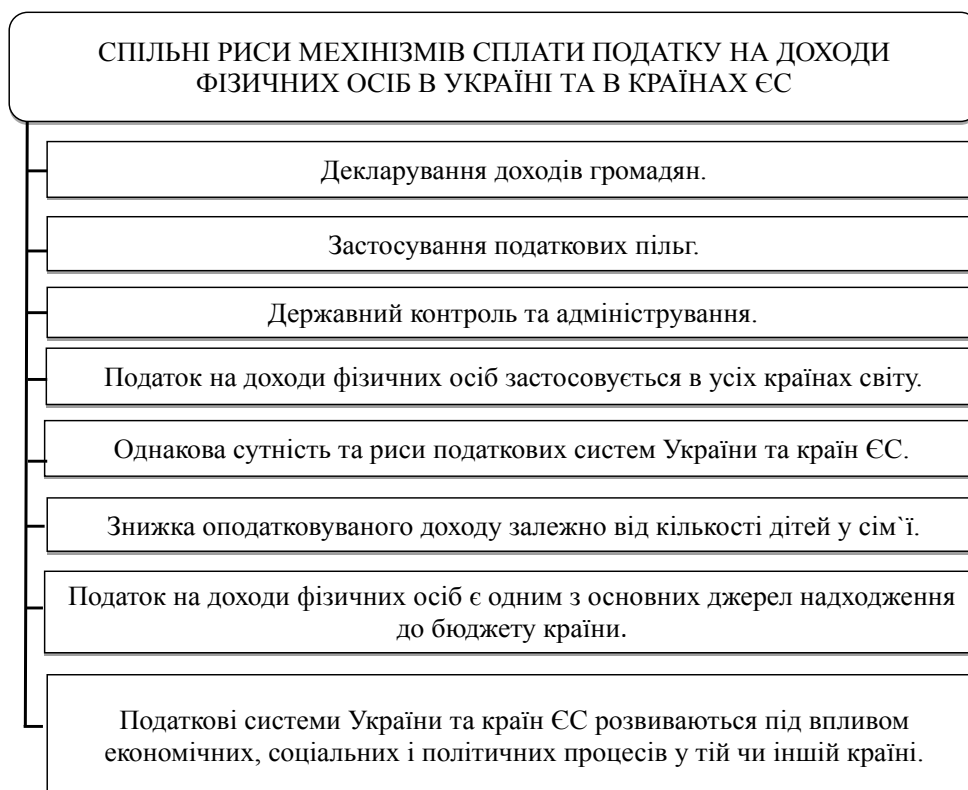
Проведений аналіз дозволяє виокремити спільні та відмінні риси сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні та в країнах ЄС (рисунки 1, 2).

У більшості країн Європи податок на доходи фізичних осіб належить до місцевих податків, його ставки регулюють місцеві органи самоврядування, а в Україні – тільки держава.

Під час сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні та в країнах ЄС виникає чимало проблем, які здійснюють вплив на соціально-економічний розвиток країни (таблиця 3).

Для їх вирішення необхідно:

1. Розширити базу оподаткування податком на доходи фізичних осіб (передбачити можливість залучення до оподаткування всіх доходів, у тому числі тих, які виплачують із державних цільових фондів як компенсацію, відшкодування певних витрат, доходи від інтелектуальної власності).
2. Запровадити прогресивну шкалу оподаткування доходів.
3. Вдосконалити пільгову політику з податку на доходи фізичних осіб.
4. Упровадити засоби з підвищення ефективності податкового контролю для подолання зловживань щодо ухилення від сплати податків.
5. Легалізувати доходи громадян від тіньової економічної діяльності.
6. Нарощувати податкові надходження до бюджету шляхом залучення таких резервів, як зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, збільшення інвестицій в економіку.
7. Застосовувати комбінації податку на доходи фізичних осіб. Усі види доходів повинні мати власний механізм оподаткування, який дійсно враховує особливості їх отримання, ваго-

Рис. 1. Спільні риси механізмів сплати податку на прибуток фізичних осіб в Україні і країнах ЄС

Рис. 2. Відмінні риси механізмів сплати податку на прибуток фізичних осіб в Україні і країнах ЄС

Таблиця 3

Проблеми оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та в країнах ЄС [8, с. 36–39]

Україна	Країни ЄС
<ol style="list-style-type: none"> 1. Не досить повна база оподаткування. 2. Негнучкість національної системи оподаткування та її низька ефективність. 3. Система оподаткування не враховує досвід країн ЄС. 4. Відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб. 5. Низький рівень податкової культури. 6. Високий рівень корупції в сфері оподаткування. 7. Загальноприйнята практика ухилення від сплати податку на доходи фізичних осіб. 8. Практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіньовому секторі економіки. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. За високих доходів фізичної особи рівень оподаткування високий (наприклад, до 75% у Франції). 2. Жорсткий рівень адміністрування та контролю за оподаткуванням. 3. Більшість країн ЄС стягують податок з абсолютно всіх доходів, отриманих в країні або за її межами. 4. Стандартні податкові ставки в деяких європейських країнах не завжди застосовуються до іноземців, що мають вид на проживання.

мість для платника та трудомісткість адміністрування.

Висновок. Проведене дослідження доводить, що практика оподаткування фізичних осіб у деяких європейських країнах не може бути беззастережною основою для вибору напрямів реформування податкової системи в Україні. Як видно з наведених вище прикладів, не існує однакового підходу до обчислення та сплати податку на доходи фізичних осіб. У кожній країні механізм оподаткування визначається з урахуванням національних особливостей.

Досвід економічно розвинених країн показує, що податковий тягар не повинен зменшувати економічну активність платника. Крім того, оподаткування не має перешкоджати внутрішній раціональній організації виробництва, його зовнішній орієнтації на попит споживачів. Основне правило побудови податкової системи з цією метою – її прозорість та відкритість.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Податковий Кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755–VI.: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

2. Гречко А.В. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції / А.В. Гречко // Економіка та управління національним господарством. 2014. № 3. С. 60–70.
3. Легкоступ І.І. Податкові системи в умовах глобалізації: проблеми взаємодії та перспективи розвитку / І.І. Легкоступ, К.В. Кацуба // Бізнес Інформ 2014. № 14. С. 259–263.
4. Танклевська Н.С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб / Н.С. Танклевська. // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. 2013. Т. 1. Вип. 1 (6). С. 264–268.
5. Швець Ю. О. Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та перспективи в Україні та ЄС / Ю. О. Швець, Я. Ю. Бахметова // Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 17. С. 771–775.
6. Непочатенко О.О., Боровик П.М., Парій Д.Ю. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи / Непочатенко О.О. // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (16), 2016. С. 54–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_16.
7. Турчиняк Ю. Міжнародний досвід оподаткування доходів фізичних осіб / Ю. Турчиняк // Фінансове право. 2012. № 3. С. 93–95.
8. Томнюк Т.Л. Вектори оптимізації справляння обов'язкових платежів з доходів фізичних осіб / Томнюк Т.Л. // Наука й економіка / 2014, № 3 (35) С. 34–40.